

Bogdan Michalski

Swoboda przedruku publikacji dziennikarskich w świetle prawa

Palestra 12/1(121), 38-46

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

warunkiem, że Państwo nie skorzysta z prawa pierwokupu lub wykupu, jeżeli strony nie złożyły opinii urbanistycznej o przeznaczeniu terenu miejskiego lub osiedlowego stosownie do planów ogólnego zagospodarowania przestrzennego albo nie złożyły zaświadczenia, że teren ten jest użytkowany jako teren rolny.

W myśl powyższej zasady akt przeniesienia własności może być sporządzony bez względu na normy obszarowe, ponieważ również i tu chodzi o zakończenie powstałego przed wejściem w życie kodeksu cywilnego stosunku prawnego.

BOGDAN MICHALSKI

Swoboda przedruku publikacji dziennikarskich w świetle prawa

Prawo autorskie PRL z 1952 r. przyznaje autorowi: prawo do wyłącznej dyspozycji jego utworem, prawo do uzyskania wynagrodzenia za każde wykorzystanie dzieła oraz ochronę praw osobistych.

W interesie publicznym wprowadzono pewne ograniczenia podmiotowych praw autorskich. Ustawa ogranicza m. in. w pewnych wypadkach prawa autorów dzieł piśmienniczych w dziedzinie wyłącznej dyspozycji utworem oraz w dziedzinie prawa do uzyskania wynagrodzenia. Wypadki ograniczenia praw podmiotowych autorów — tak zwana „licencja ustawowa” — nigdy jednak nie odnoszą się do praw osobistych. Licencja taka bowiem nie odbiera twórcy jego praw autorskich, lecz jedynie w interesie publicznym wprowadza pewne ich ograniczenia¹, które — jako wyjątki — nie mogą być interpretowane rozszerzająco.

Ograniczenia wynikające z licencji ustawowej w stosunku do autorów dzieł piśmienniczych, a więc także i dziennikarzy, normują w PRL przepisy art. 18 i 21 prawa autorskiego z 1952 r. Najważniejsze z tych ograniczeń to tzw. „prawo przedruku”. Daje ono prasie uprawnienie do przedrukowania bez zgody autora i bez zapłaty honorarium aktualnych artykułów na tematy polityczne, gospodarcze, naukowe, techniczne i kulturalne. Z prawem przedruku łączy się prawo swobodnego przytaczania fragmentów cudzych utworów w celach dydaktycznych lub poznawczych, tzw. „prawo cytatu”, oraz prawo do podawania krótkich streszczeń utworów wystawionych lub ogłoszonych, tzw. „prawo do streszczenia”.

Ograniczenie praw autora zawiera także przepis art. 18 ust. 4 prawa autorskiego z 1952 r. (cytowanego dalej również jako: p.a. z 1953 r.), zezwalający na zamieszczanie bez zgody autora jego utworów opublikowanych drukiem w różnego rodzaju antologiach i wypisach, ale pod warunkiem uiszczenia honorarium.

Powyższe ograniczenia praw autorskich dziennikarzy powinny być jednak wykorzystywane zgodnie z celem licencji ustawowej tylko w społecznie niezbędnym

¹ Por. S. Ritterman: Rozwój licencji przymusowej w polskim prawie patentowym i autorskim, Zeszyty Naukowe UJ „Prawo”, nr 6, 1959; A. Kopif: Prawne i ekonomiczne podstawy autorskiego i wynalazczego prawa do wynagradzania, Studia Cywilistyczne, t. III, 1963.

zakresie. Zasadniczą bowiem funkcją wspomnianych przepisów, a zwłaszcza instytucji prawa przedruku, jest materialne zabezpieczenie jednego z istotnych elementów wolności prasy, jakim jest swoboda informowania społeczeństwa o najważniejszych w danym momencie problemach². Nie mogą być natomiast owe przepisy wykorzystywane w celu uzyskiwania korzyści majątkowych przez różne redakcje pod pretekstem realizowania uprawnień związanych z prawem przedruku³.

Zagadnienie walki z nadużywaniem przepisów odnoszących się do przedruku i praw pokrewnych nabiera szczególnego znaczenia na tle polskiego prawa autorskiego z 1952 r. Ustawa ta bowiem ogranicza znacznie bardziej prawa autorskie dziennikarzy niż postanowienia konwencji berneńskiej oraz ustaw większości krajów członkowskich. W chwili obecnej w PRL autorzy zagraniczni znajdują się jeżeli chodzi o przedruki, w znacznie lepszej sytuacji od twórców krajowych⁴. Jednocześnie dają się zauważyć w praktyce tendencje do interpretacji *contra legem* omawianych przepisów prawa autorskiego z 1952 r. na niekorzyść autorów⁵.

Z tych względów wydaje się, że zagadnienie prawa przedruku wymaga szerszego oświetlenia. Nieporozumienia bowiem powstające na tle jego stosowania wynikają najczęściej z tego, że zainteresowani nie znają swych uprawnień i obowiązków w tej dziedzinie.

Uprawienie do dokonywania przedruków

Przepis art. 18 ust. 1 p.a. uprawnia do dokonywania przedruków „prasę”, używając jednocześnie w dalszej części przepisu określenia „dzienniki i czasopisma”.

Przepisy zarówno prawa autorskiego, jak i prasowego nie podają bezpośrednio określenia pojęcia „prasa”. Opierając się jednak na analizie przepisów i teorii prasy, można uznać, że prasa obejmuje drukowe pisma periodyczne wydawane z nie ograniczonym w czasie zamiarem wydawniczym, nie tworzące zamkniętej całości, publikowane pod jednym tytułem i bieżącą numeracją w celu poinformowania lub oddziaływania na odbiorców i dostępne dla z góry nie ograniczonej liczby osób⁶. W praktyce istnieją pewne wątpliwości związane z kwestią, czy pojęcie „prasy” obejmuje tylko dzienniki i czasopisma, czy także pozostałe periodyki. Źródłem powyższych wątpliwości jest rozszerzenie przepisów regulujących pośrednio lub bezpośrednio powyższy problem w różnych, nieraz mało znanych aktach

² Por. ciekawe rozważania na temat prawa przedruku i swobody informacji J. L. Hebarre'a: *Le droit d'auteur du journaliste* w zbiorze „*Recueil des conférences*” Uniwersytetu w Strasburgu, 1958, s. 227–229.

³ Na przykład w celu uatrakcyjniania treści przez małe czasopisma; zwraca na to uwagę O. Beer: *Das rechtliche Schutz des Zeitungsinhaltes*, Zurych 1930, s. 113.

⁴ Konwencja Berneńska (tekst 1928) w art. 9 zezwala jedynie na swobodny przedruk przez prasę aktualnych artykułów dyskusyjnych na tematy polityczne, ekonomiczne, religijne, jeżeli przedruk ich nie jest zastrzeżony. Analogiczną treść miał art. 13 ust. 1 polskiego prawa autorskiego 1926/35 r. Por. A. Wiśniewski: *Ograniczenie praw podmiotowych autorów artykułów*, „*Nowe Prawo*” nr 5, 1961 i tenże: *Przedruk*, „*Prawo i Życie*” nr 12, 1962 oraz B. Michalski: *Przedruk publikacji dziennikarskich a prawo autorskie*, „*Prasa Polska*” nr 8, 1967 i M. Lityński: *Jeszcze o przedrukach prasowych*, „*Biuletyn RSW Prasa*” nr 94, 1967.

⁵ Omawiałem szerzej te tendencje. Por. B. M.: *Spór o interpretację „prawa przedruku”*, „*Prawo i Życie*” nr 10, 1967. Zwracał na to zjawisko uwagę także M. Turski: *Kradzież słowa*, „*Polityka*” nr 36, 1968.

⁶ Określenie pojęcia „prasa” nie jest rozumiane jednolicie przez teorię, a także przez przepisy różnych krajów (por. m. in. M. Potulicki: *La regime de la presse*, Paryż 1926,

normatywnych. Niemniej z przepisów wykonawczych do dekretu o utworzeniu GUKPWiP (Dz. U. z 1946 r., poz. 210 z późn. zmianami)⁷, w nawiązaniu do pozostałych przepisów prawa prasowego i autorskiego, jasno wynika, że pojęcie „prasy” jest równoznaczne z pojęciem wydawnictwa periodycznego, obejmującego zarówno dzienniki i czasopisma, jak i periodyki, spełniające poprzednio omawiane wymagania.

Czasopismo zostało określone w przepisach prawa prasowego z 1938 r. (art. 2 ust. 2) jako druk ukazujący się co najmniej raz na trzy miesiące, choćby w nierównych odstępach czasu. Dziennik określono ponadto w przepisach o charakterze wykonawczym jako czasopismo ukazujące się co najmniej dwa razy w tygodniu⁸. Mniej jasna jest sprawa druków ukazujących się rzadziej niż raz na kwartał, zwanych periodykami. Rozproszone przepisy nie ustalają bowiem wyraźnie ich częstotliwości ukazywania się, odsyłając niekiedy do praktyki⁹, której analiza pozwala określić periodyki jako pisma do rocznika włącznie. Ustalenie powyższych pojęć ma istotne znaczenie dla stosowania w praktyce przepisów art. 18 ust. 1 p.a. Uprawnienie do dokonywania przedruków mają wszystkie pisma do rocznika włącznie (prasa), jednakże przedruków wolno dokonywać tylko z dzienników i czasopism, czyli do kwartalnika włącznie. Periodyki są więc uprzywilejowane.

Przepisy o przedrukach nie odnoszą się do „prasopodobnych” efemeryd, jak „jednodniówki”, kalendarze, pisma okolicznościowe, np. karnawałowe¹⁰, czy wydawnictwa ciągle w rodzaju „Tygrysa”¹¹.

Z mocy prawa — art. 3 ust. 2 prawa prasowego z 1938 r. — nie są „prasą” wydawnictwa periodyczne poświęcone reklamie.¹²

M. Löffler: *Presserecht-Kommentar*, Berlin-Monachium 1955, B. Olechnowicz: *Prześpięstwo prasowe*, Wilno 1932), oraz A. Garlicka: *Terminologia polska stosowana w badaniach nad historią czasopiśmiennictwa (Historia prasy polskiej a kształtowanie się kultury narodowej*, Warszawa 1967, s. 9—27).

⁷ Por. zarządzenie Naczelnego Dyrektora Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk z dnia 1.II.1949 r., opublikowane w zbiorze: *Prawo o prasie*, Kraków 1966; w § 14 ust. 3 tego zarządzenia używa się rozróżniającego określenia czasopismo i periodyk. W zarządzeniu nr 2 Prezesa Głównego Urzędu Kontroli, Prasy, Publikacji i Widowisk z dnia 10.IV.1965 r., mianowicie w § 15 ust. 1 i § 16 ust. 6, odróżnia się czasopismo od wydawnictwa periodycznego. Podział ten na dziennik, czasopismo, periodyk jest także przyjęty przez teorię. Por. w tej kwestii S. Sierotwiński: *Słownik terminów literackich*, Ossolineum 1966, s. 56; zgodnie z praktyką bibliotekarską i bibliograficzną autor wyodrębnia dzienniki, czasopisma (od tygodnika do kwartalnika) oraz periodyki — powyżej kwartalnika do rocznika włącznie. Niekiedy jednak dla celów statystycznych i bibliograficznych niesłusznie uznaje się za czasopisma także półroczniki.

⁸ Zarządzenie nr 45/59 Min. Łączności C.Z. Ruch. z 3.IX.1959 r. w sprawie podziału wydawnictw prasowych na dzienniki i czasopisma.

⁹ Por. § 1 ust. 2 zarządzenia Prezesa CUW-u z 15.XII.1955 r. (M.P. poz. 1638), gdzie periodyki określa się opisowo jako „periodycznie ukazujące się publikacje wydawane przez instytuty naukowo-badawcze”. W praktyce są to pisma do rocznika włącznie. Podobnie np. uniwersytety wydają szereg periodyków, które są rocznikami, jak np. „Zeszyty Naukowe UMK” czy „Annales UMCS” itp. Nie ukazują się natomiast wydawnictwa periodyczne o częstotliwości większej niż rok.

¹⁰ Por. C. Ludwig: *Schweizerisches Presserecht*, Bazylea 1964, s. 96—97 oraz powołane zarządzenie Nr 2 Prezesa GUKPP i Widowisk z 10.IV.1965 r. (w § 15 zalicza ono jednodniówki do wydawnictw okolicznościowych, a w § 17 — kalendarze do wydawnictw nieperiodycznych).

¹¹ Por. B. Olechnowicz, op. cit., s. 16—17.

¹² Por. T. Cyprian: *Prawo prasowe—Komentarz*, Poznań 1939, nr 8 (uwaga do art. 3 ust. 2 p.p. 1938): „Należą tu katalogi, cenniki, opisy towaru, reklamy cyrkularze (...), słowem wszelkie druki mające albo charakter wewnętrzny, albo służące do nawiązywania i utrzymywania kontaktu z klientelą”. Podobnie ujmuje tę kwestię C. Ludwig (op. cit., s. 97).

Nie są także „prasą” wszelkiego rodzaju biuletyny, informatory czy serwisy przeznaczone dla redakcji różnych środków masowego przekazu, wydawane przez agencje informacyjne lub inne instytucje. Stanowią one bowiem materiały pomocnicze do opracowania publikacji prasowych i są dostępne jedynie dla z góry określonego grona odbiorców. Podobnie nie są „prasą” pisma periodyczne opatrzone zastrzeżeniami, jak np. „na prawach rękopisu” lub „do użytku wewnętrznego”.

Redakcje takich *quasi*-prasowych wydawnictw mogą dokonać przedruku interesujących je artykułów jedynie za zgodą autora. Jeżeli zaś zbiór przedruków ma charakter antologii, mogą korzystać z opublikowanych artykułów bez zgody autora, ale odpłatnie.

Warunki dokonywania przedruków

Polska ustawa o prawie autorskim używa terminu „przedruk”, Konwencja Berneńska zaś i szereg ustaw zagranicznych używa określenia „reprodukcja”¹³. Nie są to pojęcia jednoznaczne. Prawo do reprodukcji oznacza bowiem uprawnienie do odtworzenia artykułu zarówno pod względem treści, jak i formy wizualnej. Prawo do przedruku zaś oznacza jedynie uprawnienie do przedrukowania treści takiej publikacji w formie używanej normalnie przez redakcję, która dokonuje przedruku. Ograniczone bowiem są jedynie prawa podmiotowe autora artykułu, natomiast nie ma żadnych ograniczeń tych praw w stosunku do grafików, ilustratorów czy fotografików. Prawa wydawcy są natomiast ograniczone tylko w tym zakresie co prawa autora artykułu.

Prawo przedruku wyłącza zatem możliwość reprodukcji np. całej kolumny pisma z charakterystycznym dla niego układem graficznym czy wnieitek i nagłówek działów. Nie wolno także reprodukować artykułu ze strony tytułowej pisma tak, aby obok treści zawarty był jego tytuł¹⁴. Działania takie stanowiłyby bowiem naruszenie praw autorskich wydawcy czasopisma, a niekiedy także grafików. Nie można także, dokonując przedruku, swobodnie reprodukować na tych samych zasadach związanych tematycznie z artykułem map, wykresów, rysunków, fotografii, naruszałoby to bowiem prawa ich autorów. Zastrzeżenie powyższe nie odnosi się do zdjęć reporterskich nie będących przedmiotem prawa autorskiego.

Natomiast wydaje się być dozwolony przedruk tabel i wykresów tak ściśle związanych z artykułem, że opuszczenie ich mogłoby naruszać integralność utworu.

Zakazy reprodukcji związane są m. in. ze zwalczaniem nielojalnej konkurencji, jaką byłoby np. reprodukowanie przedrukowanego artykułu w oryginalnej formie drukowanej ze stałą wnieitą i tytułem.

Niedozwolone jest także ilustrowanie przedrukowanego materiału własnymi zdjęciami, gdyż jest to opracowanie cudzego dzieła dozwolone jedynie za zgodą autora¹⁵.

---

który stwierdza, że do pism periodycznych nie należą katalogi zawierające oferty, ogłoszenia handlowe wydawane przez zainteresowane jednostki w mniej lub bardziej regularnych odstępach czasu. Zarządzenie Prezesa GUKPPIW z 10.IV.1965 r. zalicza w § 17 katalogi, cenniki i informatory do wydawnictw nieperiodycznych.

¹³ Co do pojęcia reprodukcji — por. H. Desbois: *Le droit d'auteur*, Paryż, s. 309 i n. oraz B. Nawrocki: *Reprodukcja fotograficzna w świetle prawa autorskiego*, Warszawa 1965, s. 9 i n.

¹⁴ Por. S. Ritterman: *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937, s. 98.

¹⁵ Szerzej omawiam ten problem w artykule: *Przedruk a ochrona praw osobistych dziennikarzy*, „*Warmia i Mazury*” nr 1, 1968.

Przedrukowanie utworu powinno nastąpić bez zmian. Przepisy art. 18 ust. 1 i 21 § 1 p.a. z 1952 r. wyłączają bowiem możliwość publikowania fragmentów lub skrótów. Nie wyłącza to jednak prawa przedruku pojedynczych odcinków, jeżeli artykuł jest drukowany w kilku kolejnych numerach. Zakaz dokonywania skrótów i przedruku fragmentów jest bezwzględnie obowiązujący, podobnie jak zakaz przekładu w prasie krajowej na inne języki¹⁶. Działania bowiem takie są opracowaniem cudzego dzieła i mogą być dokonane jedynie odpłatnie i za zgodą autora. Redakcja, która dokonała przedruku, ma jednak prawo do zamieszczenia noty wyjaśniającej, jeżeli jest ona niezbędna, i ewentualnie dodania przypisów, ale tylko o charakterze ściśle informacyjnym (np. wyjaśnienie znaczenia obcych wyrazów czy podanie dawnej nazwy miasta).

Wobec zakazu opracowania bez zgody autora przedrukowanego materiału, redakcja ma prawo jedynie do poprawek oczywistych błędów korektorskich. Problem poprawek nawet oczywistych błędów rzeczowych od strony technicznej nie jest rozwiązany jednoznacznie. Najtrafniejsze wydaje się zwrócenie uwagi na błąd w przypisie. Jeżeli jednak przed przedrukowaniem ukazało się sprostowanie błędów, redakcja ma obowiązek uwzględnić je przy przedruku: albo dokonując poprawek zgodnie z jego treścią, albo też drukując je razem z artykułem.

Przedruk może nastąpić pod warunkiem wyraźnego wymienienia źródła, czyli podania numeru, daty i nazwy czasopisma oraz nazwiska, pseudonimu lub sygnatury autora. Jeżeli artykuł jest anonimowy, redakcja dokonująca przedruku nie ma prawa ujawniać nazwiska autora. W razie wtórnego dokonania przedruku, dodatkowo należy podać pismo, które pierwsze przedrukowało publikację.

Prawo do cytowania i prawo dokonywania krótkich streszczeń jest dalszym ograniczeniem praw podmiotowych autorów, jednakże zagadnienia te, podobnie jak problem przeglądów prasy, przekraczają zakres niniejszego opracowania.

Przedmiot przedruku

Przepisy zezwalają na przedruk zamieszczonych w czasopismach lub dziennikach aktualnych wypowiedzi artykułów na tematy polityczne, naukowe itp. Możliwość przedruku istnieje zatem, jak wspomniano, wtedy, gdy opracowanie zostanie opublikowane w dzienniku lub najwyżej w kwartalniku. Rozwiązanie to wyłącza z działania prawa przedruku wszystkie chronione prawem autorskim materiały opublikowane w periodykach o częstotliwości ukazywania się większej niż 3 miesiące. Równocześnie jednak periodyki te, będąc chronione przed przedrukami, same mają prawo do przedruku z dzienników i czasopism.

Z czasopism i dzienników wolno przedrukowywać tylko określone w art. 18 ust. p.a. z 1952 r., aktualne wypowiedzi i artykuły. Wypowiedź jest pojęciem szerszym od artykułu i obejmuje m. in. formy dziennikarskie nie mające charakteru opracowanego dziennikarsko materiału, jak np. stenogramy, dyskusje przed magnetofonem, tzw. „wolna trybuna” itp. Artykułami natomiast są wszelkie opracowania dziennikarskie dokonane w celu ich publikacji w konwencjach określonego gatunku. Artykuł musi mieć wyraźne piętno rodzajowe. Informacje prasowe bowiem, których przygotowanie do publikacji wymaga od dziennikarza jedynie stylistycznego opracowania wiadomości, nie są przedmiotem ochrony prawa

¹⁶ Por. wyjaśnienie w Informatorze Prawno-Organizacyjnym Z.G. RSW Prasa nr 1 z maja 1966 r., s. 16—17, oraz B. Michalski: Kradzież słowa — swoboda przedruku prasowego a prawo autorskie, „Prawo i Życie” nr 23, 1966.

autorskiego. Natomiast publikacje satyryczne, literackie, naukowe są z mocy ustawy wyłączone z prawa przedruku. Przedruki prasowe z takich opracowań są możliwe jedynie odpłatnie i za zgodą autora. Wyłączone są ponadto z prawa przedruku wywiady prasowe, albowiem od strony rodzajowej nie są one wypowiedzią dziennikarską ani artykułem, oraz listy do redakcji wobec wyraźnego przepisu art. 25 p.a. z 1952 r., uzależniającego rozporządzania nimi od woli adresata. Ograniczenie to nie odnosi się do listów publikowanych w ramach tzw. „wolnej trybuny” czy dyskusji prasowych, gdyż mają one charakter wypowiedzi, a nie listu. Nie podlega także przedrukowi „przegląd prasy” stanowiący odrębny, samodzielny gatunek dziennikarski, który nie ma charakteru ani artykułu, ani wypowiedzi w rozumieniu art. 18 ust. 1 p.a. z 1952 r.

Swoboda przedruku odnosi się do aktualnych artykułów i wypowiedzi na tematy polityczne, naukowe, techniczne, gospodarcze i kulturalne. Sformułowanie zatem przepisu art. 18 ust. 1 p.a. z 1952 r. wyłącza z działania licencji ustawowej artykuły naukowe, nawet aktualne, na dowolny temat oraz formy z pogranicza literatury i dziennikarstwa. Cechą artykułu naukowego jest to, że jego autor, zależnie od wybranej formy rodzajowej, opierając się na właściwej dla danego działu metodzie badawczej, dokonuje udokumentowanego opisu, weryfikacji lub analizy badanego wycinka rzeczywistości w celu wyciągnięcia ogólnych wniosków badawczych, syntezy problemu lub postawienia określonych hipotez bądź też zebrania jedynie i usystematyzowania materiału naukowego. Natomiast artykułami na tematy naukowe będą wszelkie formy informacyjne, opisowe, publicystyczne i popularyzatorskie, związane z określoną dziedziną wiedzy.

Analogiczna sytuacja jak przy artykule naukowym istnieć będzie przy opracowaniu naukowym na tematy kulturalne, polityczne, naukowe i gospodarcze oraz techniczne. Granice rodzajowe nie zawsze będą tu ostre, ale na pewno do grupy artykułów wyłączonych z działania prawa przedruku zaliczyć można m. in. recenzje o charakterze specjalistycznym, opracowania źródłowe, sylwetki różnych osób, przeglądy filmów czy wydawnictw. Niezależnie od tego istnieje znaczna grupa artykułów, które niezależnie od formy opracowania i aktualności nie mogą być przedrukowywane ze względu na inny, niż przewidziano w art. 18 pkt 1 p.a. z 1952 r., zakres tematyczny. Wobec wyraźnego brzmienia przepisów ustawy nie wolno przedrukowywać m. in. artykułów na tematy religijne, sportowe, pedagogiczne, opracowań z dziedziny sprawozdawczości sądowej, materiałów statystycznych, odpowiedzi działu porad.

Wydają się być także wyłączone z zakresu działania prawa przedruku — niezależnie od tematu i aktualności — wszystkie opracowania nie mające charakteru ogólnego, związane jedynie ze sprawami jednostek¹⁷. Wynika to z treści przepisów ustawy, gdzie użyto określenia „na tematy (...)”. W artykułach związanych jedynie ze sprawami jednostki głównym tematem jest człowiek, a zagadnienie polityczne, naukowe, kulturalne są jedynie tłem do nakreślenia jego sylwetki. Analogiczna sytuacja istnieje wobec przedruku artykułów, których publikacja jest możliwa jedynie za zgodą osób zainteresowanych. Licencja legalna ogranicza prawa podmiotowe autora artykułu, nie ograniczając uprawnień osób trzecich, zwłaszcza gdy uprawnienia te nie mają charakteru praw autorskich. Nie wolno także przedrukowywać sprostowań, nawet odnoszących się do artykułów, które wolno przedrukować, jeśli poprzednio artykułu nie przedrukowano, sprostowanie bowiem nie jest samodzielnym artykułem ani wypowiedzią. Zamieszczający przedruk nie powi-

¹⁷ Por. S. Ritterman, op. cit., s. 99.

nien jednak publikować nadesłanego mu sprostowania bez porozumienia się z właściwą redakcją, zwłaszcza gdy w piśmie, z którego artykuł przedrukowano, sprostowanie takie jeszcze się nie ukazało. Istnieje natomiast obowiązek przedruku sprostowania opublikowanego przez redakcję pisma, z którego materiał został przedrukowany.

Ponadto nie mogą być swobodnie przedrukowywane wszelkie artykuły i wypowiedzi stanowiące nierozłączną całość z materiałem ikonograficznym, gdyż samo przedrukowanie tekstu stanowiłoby naruszenie integralności dzieła.

Pojęcie aktualności

Podstawowym i bezwzględny warunkiem umożliwiającym zastosowanie prawa przedruku jest aktualność artykułu. Wszelkie publikacje spełniające inne warunki, ale nie mające aktualnego charakteru z mocy prawa, nie mogą być swobodnie przedrukowywane. Treść bowiem art. 18 ust. 1 prawa autorskiego z 1952 r. jest całkowicie jasna, wolno bowiem „przedrukowywać w prasie aktualne artykuły i wypowiedzi (...)”.

Pojęcie „aktualny” oznacza, że artykuł jest ściśle i wyraźnie związany z zagadnieniami budzącymi w okresie jego publikacji powszechne zainteresowanie, gdy porusza problemy „na czasie” lub „wzięte ze społecznego życia”.¹⁸ Jak wynika z treści przepisu, aktualny powinien być artykuł, nie zaś jego temat. Istnieją bowiem w zakresie tematyki dającej podstawę do przedruku tematy zawsze aktualne.

Od strony przedmiotowej „aktualny artykuł” powinien cechować bezpośredni i wyraźny związek z podstawowymi zagadnieniami budzącymi w momencie opublikowania powszechne zainteresowanie (aktualność bezpośrednia) lub mieć z nimi ściśle powiązanie (aktualność pośrednia). Od strony podmiotowej natomiast z treści artykułu powinien wynikać zamiar autora zapoznania czytelników z aktualnymi problemami. Inny cel artykułu może w pewnych wypadkach wykluczyć możliwość zastosowania prawa przedruku, np. wtedy, gdy związek z aktualnością będzie tylko pretekstem do snucia przez autora osobistych impresji na inne tematy.

Aktualność artykułu powinna mieć charakter ogólny, to znaczy budzić powszechne zainteresowanie w granicach odbioru tematów wymienionych w art. 18 ust. 1 p.a. z 1952 r. Powszechność ta nie będzie miała jednolitego zakresu, gdyż grono czytelników zainteresowanych tematyką polityczną będzie zawsze szersze niż grono osób interesujących się problematyką np. techniczną czy kulturalną. Artykuł aktualny tylko dla b. wąskiego grona odbiorców posiadającego jedno pismo wydaje się nie podlegać prawu przedruku. Brak bowiem jego „aktualności”, owego charakteru uzasadniającego zastosowanie licencji legalnej, czyli ograniczenia praw autora w interesie ogółu. Interes taki istnieje jedynie w odniesieniu do artykułów aktualnych, mogących zainteresować szersze grono czytelników niż odbiorcy pisma. Rozważyć by można problem, czy „aktualność” artykułów mogących zainteresować tylko wąskie kręgi odbiorców, daje prawo przedruku całej prasie, czy tylko czasopismom o określonym profilu i zainteresowaniach tematycznych. Sformułowania ustawy nie dają jednak pełnych możliwości jednoznacznego rozwiązania problemu.

¹⁸ Por. S. Ritterman, op. cit., s. 98—99.

Ustawa nie rozstrzyga problemu, jak długo trwa czas „aktualności” artykułu, pozostawiając praktyce rozwiązanie zagadnienia. Kryterium merytoryczne czasu trwania aktualności artykułu daje się niekiedy łatwo określić terminami: „tydzień morza”, „miesiąc przyjaźni”, „Dzień Kobiet” czy „rok gastronomii”. W wypadku takim artykuł jest aktualny w konkretnym okresie (np. „tydzień morza”) oraz w najbliższych numerach czasopism po zakończeniu tego okresu. Trudniej jest oznaczyć okres aktualności związanych z określonym wydarzeniem, np. z przewrotem w Kongo. W wypadku takim można ewentualnie przyjąć za okres trwania „aktualności” czas od momentu zakończenia się zdarzeń będących przedmiotem artykułu do czasu niezbędnego na poinformowanie ogółu o tych wypadkach.

Najtrudniejszy problem związany z czasem trwania „aktualności” artykułu powstaje wtedy, gdy publikacja odnosi się do spraw nie zakończonych i nie rozwiązanych, np. w wypadku kwestii murzyńskiej w USA. W takim wypadku należałoby stosować pojęcie „aktualności” do opisywanego konkretnego zdarzenia, a nie do całości problemu. Jednakże kryteria merytoryczne związane z określeniem czasu trwania aktualności artykułu są na potrzeby praktyki niewystarczające. Prawo do przedruku mają periodyki, praktycznie biorąc do rocznika włącznie. Fakt ten przesądza o konieczności różnego — zależnie od częstotliwości ukazywania się pisma — traktowania czynnika czasowego związanego z istnieniem aktualności artykułu. Nie bez znaczenia jest też szybkość procesu wydawczego. Dlatego niezbędnym uzupełnieniem kryteriów merytorycznych będzie wypracowanie kryteriów czasowych.

Wydaje się, że okres trzech miesięcy powinien być górną granicą, jeśli chodzi o możliwość uznania, że publikacja, jako „aktualna”, może być przedrukowana¹⁹. Natomiast periodyki ukazujące się rzadziej niż raz na kwartał mogłyby taki aktualny artykuł przedrukować jedynie w numerze wydanym bezpośrednio po ukazaniu się opracowania podlegającego przedrukowi.

Utrata „aktualności” wyłącza z mocy ustawy możliwość przedruku, powstaje jednak problem, czy możliwe jest ponowne odzyskanie aktualności przez taki artykuł. Możliwości takiej, wydaje się, nie można wykluczyć, zwłaszcza w odniesieniu do tzw. artykułów rocznicowych czy okolicznościowych, ale uprawnienie do przedruku może się wtedy stosować tylko do bezspornych wypadków, i w bardzo krótkim okresie, np. może się odnosić tylko do rocznicowego numeru pisma lub specjalnego wydania poświęconego rocznicy wydarzeń.

Przedruk prasowy a prawa autora

Licencja ustawowa związana ze swobodą przedruków pewnych kategorii artykułów i wypowiedzi dziennikarskich pozbawia autora prawa do wynagrodzenia. Ograniczenie to odnosi się jednak tylko do stosunków między różnymi wydawnictwami. Natomiast jeżeli chodzi o przedruki w ramach różnych pism jednego wydawcy, autorowi należy się za każdy kolejny przedruk 50% normalnego honorarium zgodnie z przepisami o charakterze wykonawczym²⁰. Ponadto w praktyce RSW „Prasa” spotkać można wypłacanie honorariów także za przedruki dokonywane z pism innych wydawnictw.

¹⁹ Nasuwa się tu analogia z przepisami o sprostowaniach (art. 27–29 prawa prasowego z 1938 r.), gdzie ustalono trzymiesięczny okres do wniesienia sprostowania chyba dlatego, że po tym okresie wiadomość traci na aktualności tak dalece, iż sprostowanie jej jest niecelowe.

²⁰ Zarządzenie powołane w przypisie 8 (§ 2 załącznika).

Autor przedrukowanego artykułu może ponadto w każdym wypadku żądać pełnego honorarium, a niekiedy nawet dodatkowego odszkodowania, jeżeli dokonujący przedruku naruszył przepisy przez dokonanie np. skrótu lub niedozwolonych poprawek albo jeśli naruszył je przez inne formy opracowania cudzego dzieła.

Praktyka i przepisy o charakterze wykonawczym w znacznym stopniu łagodzą niekorzystną dla autorów treść przepisu art. 18 ust. 1 p.a. z 1952 r., co jednak nie oznacza, że należy uznać aktualnie istniejący stan rzeczy za zadowalający, zwłaszcza że istnieją w praktyce także tendencje do interpretacji *contra legem* — na niekorzyść autorów — przepisów art. 18 ust. 1 p.a. z 1952 r.²¹

Naruszenie praw autorskich przez niezgodny z prawem przedruk stanowi podstawę do pociągnięcia redaktora do odpowiedzialności cywilnej lub karnej, a także — niezależnie od tego — do odpowiedzialności dyscyplinarnej przed Sądem Koleżeńskim SDP. Zagadnienia powyższe wymagają odrębnego opracowania.

*

Źródłem trudności praktyki w dziedzinie przedruków jest głównie brak uporządkowania wszystkich związanych z tym problemem przepisów prawa autorskiego i prasowego. Nie bez wpływu pozostaje też fakt braku kompleksowego opracowania teoretycznego powyższego problemu. Prawo autorskie i prasowe to dziedziny na tle rozwoju innych dyscyplin prawa w PRL poważnie zaniedbane. Jednakże ze względu na niedawno, bo w lipcu 1967 r., uchwaloną rewizję Konwencji Berneńskiej²² zajdzie prawdopodobnie potrzeba szybkiej nowelizacji obecnie obowiązujących przepisów, a najprawdopodobniej także rozpoczęcia długofalowych prac kodyfikacyjnych. Należy podkreślić, że problem przedruków wymaga jak najszybszego uporządkowania. Dlatego też z uznaniem należy przyjąć inicjatywę Ministerstwa Kultury, które przy współudziale zainteresowanych, a głównie Stowarzyszenia Autorów ZAIKS, SDP i RSW „Prasy”, podejmuje prace nad prawnym uporządkowaniem tego zagadnienia.

²¹ Oto próbka takiej „interpretacji”: w sporze ZAIKS — PAP, w związku z naruszeniem praw jednego z autorów wskutek bezprawnego przedruku i opracowania jego artykułu przez PAP, ta ostatnia wysunęła twierdzenie, że art. 18 ust. 1 p.a. z 1952 r. pozbawia dziennikarza „ochrony praw autorskich do oryginału utworu”.

²² Art. 10bis zrewidowanej Konwencji Berneńskiej pozostawia ustawodawstwu krajowym uregulowanie m. in. problemu reprodukcji w prasie i radiu dyskusyjnych artykułów ekonomicznych, politycznych i religijnych, ogłoszonych bez zastrzeżenia a opublikowanych w dziennikach lub zbiorach periodycznych.